

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

БАК Мирослав

УДК 1:37:004(477+438)

**ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ
В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКІ СТУДІЇ:
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор **ЯРОШЕНКО Алла Олександрівна**, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри соціальної політики факультету соціально-психологічних наук та управління.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор **ДЗВІНЧУК Дмитро Іванович**, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, директор Інституту гуманітарної підготовки та державного управління;

доктор філософських наук, професор **БЕРЕГОВА Галина Дмитрівна**, Херсонський державний аграрний університет, завідувач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін;

доктор філософських наук, доцент **ТИМОШЕНКО Олена Іванівна**, Європейський університет, проректор з науково-методичної та інноваційної роботи.

Захист відбудеться 29 березня 2016 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 лютого 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Дослідження інформатизації освіти як закономірності її модернізації в період глобалізації та інформаційної революції належить до першочергових завдань сучасної філософії освіти. Й це – не випадково, адже модернізація освіти – це процес її осучаснення, приведення у відповідність до найвищих зразків, ефективність яких отримала підтвердження практикою. З другого боку, модернізація освіти є відповіддю на глобальні виклики, які постають перед освітнім процесом у час економічних, політичних та соціокультурних змін. Для того, щоб бути продуктивною та ефективною, освіта має відповідати викликам часу, здатною підготувати особистість до життя в реальному, а не віртуальному світі.

Як зазначають аналітики, один із головних викликів освіті делегує інформаційна революція – процес інтенсивного зростання інформації, впровадження її у суспільну практику, результатом чого є нове соціокультурне середовище – інформаційне суспільство. Останнє диктує власні норми та правила життєдіяльності людини. В їх основі – інформаційний капітал, комп'ютерні, мультимедійні, мережеві технології, віртуальний світ, інтернет, «кіберпростір» тощо. Цілком зрозуміло, жити в «інформаційному суспільстві» не просто. Без відповідної підготовки людина може опинитись за його межами, тобто на периферії життєвого процесу. А це означає, що вона має навчатись. Постійно, наполегливо й упродовж усього життя. Наука і освіта, просвітництво і навчання є найбільш ефективними чинниками підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві. Модернізація освіти на основі освоєння та впровадження інформаційних технологій якраз і є тією відповіддю, на яку очікує суспільство, переосмислюючи позитивні та негативні наслідки інформаційної революції, істотні зміни глобалізованого світу загалом.

Одним з перспективних шляхів удосконалення інформаційної підтримки освіти є створення єдиного інформаційного простору, в якому впроваджуються новітні інформаційні та телекомунікаційні технології, використовуються унікальні інформаційні ресурси, природно формується культура, що породжується інформаційною добою, реалізуються інтереси та потреби індивідів і соціальних груп.

Дослідження інформатизації освіти, її аналіз мають безпосередній вихід на практику. Активна участь науковців, експертів, аналітиків у процесі ухвалення політичних рішень, розробки та впровадження стратегії розвитку освіти – звичайна практика сучасного політичного процесу в розвинутих країнах. Інформатизація освіти стає дедалі більш відкритим процесом, набуває форм практичної реалізації широко обговорюваних і вивірених наукою різноманітних альтернативних стратегій. Саме тому наукове

дослідження інформатизації освіти – органічна та невід’ємна ланка в діяльності органів політичного управління освітою в розвинутих країнах.

Разом з тим, незважаючи на досить помітний обсяг публікацій, як закономірність модернізації освіти її інформатизація практично не досліджувалась. Першочерговими у цьому контексті є теоретико-методологічні засади дослідження модернізаційних процесів у галузі освіти в європейському просторі (потреба модернізації сучасної освіти; чинники, які її обумовлюють; поняття «модернізації освіти» в контексті сучасного педагогічного дискурсу; головні міжнародні та вітчизняні документи (рішення, декларації), які регламентують цей процес; основні напрями модернізації освіти тощо).

Характерним є й те, що десятки праць та захищених дисертацій відповіді на запитання про природу, сутність і основні технології цього процесу все ще не забезпечують. Не достатньо дослідженими є сутність процесу «інформатизації освіти»; потреба інформатизації освіти і чинники, що її обумовлюють; напрями інформатизації; рівень інформатизації зарубіжних і вітчизняної систем освіти; основні технології та суперечності інформатизації в українському просторі освіти.

Потребує додаткового розгляду інформаційний простір освіти; мультимедійні можливості освіти у закладах освіти України і Польщі; дистанційне навчання, можливості, переваги, межі реалізації.

Отже, нерозробленість зазначеної наукової проблеми у філософській науці, її актуальність і відповідність сучасному етапу реформування системи вищої освіти в Україні та Польщі й зумовили вибір теми дослідження – «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)».

Ступінь наукового опрацювання проблеми дослідження. Коло джерел з означених питань є надзвичайно широким та різноманітним, охоплює широкий спектр освітньо-інформаційних проблем України та Польщі в епоху глобалізації.

Загальноцивілізаційні смисли освіти як суспільного явища досліджуються вітчизняними представниками соціальної філософії, соціології освіти, педагогіки, філософії освіти, а саме: В. Андрущенко, О. Базалуком, В. Вашкевичем, Л. Губерським, В. Журавським, М. Євтухом, В. Кізімою, С. Клепком, В. Кременем, С. Кримським, М. Култаєвою, В. Кущерцем, М. Михальченком, В. Лутаєм, М. Поповичем, І. Радіоною, М. Романенком, В. Шевченком, В. Шубіною, В. Ярошовцем та іншими.

Загальнометодологічні питання сучасної освіти були предметом осмислення в працях Н. Бордовської, Н. Булгакової, Е. Гусинського, А. Лігоцького, М. Лукашевича, І. Підласого, А. Реан, Л. Рижко, Ю. Турчанінової, Н. Шубелки.

Глобальні контексти освітньої діяльності ґрунтовно досліджували А. Ліферов, С. Малькова, О. Навроцький, Н. Скотна, Е. Підкладюк, В. Спаська, І. Тагунова.

Сучасні проблеми освіти презентовані працями Л. Горбунової, В. Воронкової, І. Добронравової, Н. Кочубей, С. Куцепал, О. Кивлюк, В. Кушніра, А. Назаретяна, М. Ожевана, В. Пазенка, І. Предборської, В. Редюхіна, С. Шевельової та інших. Особливий інтерес в цьому плані становлять ідеї, що містяться в працях І. Пригожина, П. Фрейре, М. Фуко.

Піонерами наукового освоєння феномену «інформатизації» є такі західні науковці, як: З. Бжезинський, Д. Белл, М. Горхаймер, В. Дайзарт, Р. Девіс, А. Джайн, У. Диффі, Ю. Габермас, С. Ешлі, Н. Луман, М. Мак-Люєн, Дж. Мартін, Д. Масуда, Дж. Нейсбіт, К. Олбрехт, Ж. Рюс, А. Тоффлер, А. Турен та ін.

Суттєвий вклад у розробку означеної тематики внесли українські науковці і педагоги, зокрема: В. Андрущенко, В. Бебик, В. Биков, Л. Губерський, Є. Додонов, О. Зернецька, М. Зубок, М. Жолдак, О. Кивлюк, Б. Кормич, О. Кравченко, В. Кремень, А. Кудін, О. Литвиненко, Я. Любивий, В. Лях, В. Лук'янець, Є. Макаренко, М. Михальченко, В. Огнев'юк, Л. Озадовська, В. Пазенок, Г. Почепцов, І. Предборська, О. Скубашевська, І. Степаненко, С. Сисоєва, О. Уваркіна, А. Ярошенко, С. Яшанов та ін.

Достатньо продуктивно проблеми інформатизації освіти досліджують польські науковці та педагоги, зокрема: R. Borowiecki, S. Bronisław, K. Czarniecki, J. Czekaaj, W. Flakiewicz, J. Grabara, M. Jacek, B. Kędzierska, S. Kozyr-Kowalski, Cz. Kupisiewicz, T. Lewowicki, T. Maciej, J. Migdałek, K. Morbitzer, J. Nowak, R. Pachociński, B. Siemieniecki, J. Stanisław, M. Sysło, Z. Szyjewski, R. Tadeusiewicz, M. Zając.

Важливими для нашого дослідження є монографії українських науковців «Потенціал і ефективність освітньо-інформативної політики» (А. Ярошенко, 2009 р.), «Інформаційна педагогіка: філософія, теорія, практика» (О. Кивлюк, 2011 р.), та польських учених, зокрема «Глобализационный концепт современных образовательных инноваций» (Ф. Андрушкевич, 2011 р.).

Результативне дослідження інформатизації освіти неможливе поза контекстом розвитку загальної теорії та практики державного управління і державної політики. Ці проблеми розробляють А. Аверьянов, В. Бабкін, В. Бакуменко, В. Бебик, В. Бех, А. Білоус, В. Воронкова, В. Заблоцький, С. Майборода, І. Надольний, Н. Нижник, В. Ребкало, А. Толстоухов, Ю. Шемшученко, Г. Щокін та інші.

Міжнародні аспекти інформаційних процесів є предметом осмислення у працях А. Кочеткова, А. Мовсєсяна, В. Торкні та ін., які досліджують інформаційну політику таких міжнародних організацій, як ООН і НАТО, у тому числі й у контексті руху світового співтовариства до формування інформаційного суспільства, торкаючись інформаційних аспектів транснаціоналізації та входження України у світовий інформаційний простір.

Вкрай важливим і практично не розробленим є такий напрям, як економіка інформатизації освіти (поняття, місце та логіко-гносеологічне поняття «економіка освіти» в системі сучасного наукового дискурсу; вартість

ресурсів для забезпечення інформатизації освіти; вартість підготовки кадрів, здатних забезпечити інформатизацію освіти; економічне виховання суб'єктів для розгортання інформаційного простору освіти та ін.).

Актуальною і недостатньо висвітленою у вітчизняній літературі є проблематика, пов'язана з правовим супроводом інформатизації освіти (стан правового забезпечення інформатизації в Україні (аналіз основних нормативних документів, зокрема, Закону України «Про Національну програму інформатизації»); регуляція інвестиційних проектів загалом і в галузі освіти, зокрема (вузькі місця та суперечності); інформаційна безпека держави як сутність і мета правового супроводу процесу інформатизації освіти; головні напрями вдосконалення інформаційного законодавства в частині його чинності щодо освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження гуманітарних наук» та відповідно до досліджень теми «Принципи організації та тенденції розвитку вищої освіти у XXI ст.», що виконується кафедрою соціальної філософії та філософії освіти Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 29 листопада 2007 року).

Мета і завдання дослідження. Основною метою дисертації є здійснення компаративного аналізу інформатизації освітніх процесів, сучасних освітніх систем України та Польщі на основі розкриття її інноваційного потенціалу в умовах переходу людства до глобалізованого суспільства та світового освітнього простору.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- уточнити теоретико-методологічні засади дослідження процесів інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства;
- проаналізувати соціокультурні та економічні детермінанти виникнення потреби, умов та можливостей інформатизації освіти;
- розглянути природу та сутність інформаційного простору освіти в контексті її модернізації;
- виявити основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України;
- обґрунтувати мультимедійну освіту як можливість інформатизації освіти;
- дослідити ситуацію з мультимедійною освітою в освітньому просторі Польщі;
- розглянути дистанційне навчання його переваги, можливості та межі реалізації;

- розкрити проблеми психологічних особливостей підготовки особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті;
- дослідити економіку інформатизації в структурі модернізаційних процесів розвитку освіти;
- проаналізувати правовий супровід інформатизації освіти та інформаційної безпеки держави;

Об'єктом дослідження є процес інформатизації освіти України та Польщі в умовах глобалізації суспільства в процесі входження в європейський і світовий освітній простір.

Предметом дослідження є інноваційний потенціал інформатизації освіти України та Польщі в контексті становлення глобалізованого суспільства та світового освітнього простору.

Методи дослідження. Вибір автором методологічної платформи для розбудови власного розуміння проблеми і перспектив її практичного розв'язання визначається оцінкою основних напрямів впливу інформації на розвиток суспільства, їх наслідків, характеру сприйняття суспільством цих змін. Особливої актуальності набуває інформатизація освітніх процесів в Україні та Польщі, що в період сьогодення проявляється у створенні віртуального середовища та може призвести до втрати суб'єкта у відкритому просторі.

Оскільки предметом аналізу є інноваційний потенціал інформатизації освіти, у дисертації використовуються методи системного та функціонального аналізу, аналізу та синтезу, індукції, абстрагування, що дало можливість оцінити ефективність інформатизації у період модернізації освітніх процесів, показати досягнення і прорахунки у цій сфері діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці концепції впровадження інноваційного потенціалу інформатизації освітніх процесів як в Україні, так і Польщі на основі компаративного аналізу в умовах переходу людства до глобалізованого суспільства та світового освітнього простору. Наукову новизну розкрито в наступних положеннях, які виносяться на захист:

Вперше:

– системно досліджено процес інформатизації освіти в контексті сучасних викликів глобалізованого суспільства та розглянуто її вплив на модернізацію освіти;

– обґрунтовано функції освітньої діяльності України та Польщі на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти України у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, що полягають у: відтворенні інтелектуального потенціалу суспільства, професійно-економічної, соціальної, соціально-політичної функції трансляції культури, що відображає, з одного боку, роль освіти у формуванні особистості, її всебічному розвитку, з другого – виявляє взаємозв'язок освіти

з різними сферами життєдіяльності (економічною, політичною, культурною) і суспільством загалом;

– визначено концептуальні засади інформатизації освітнього процесу, основними серед яких є забезпечення принципу антропності та дотримання світоглядного плюралізму, що спрямовані на створення умов для реалізації особистісного потенціалу кожної людини засобами освіти;

– досліджено механізм економіки інформатизації освіти, що повинен набувати стратегічно цілеспрямованого характеру, мати чітко окреслену мету, передбачати пріоритетні напрями фінансування, відповідні інструменти впливу на діяльність освітніх закладів взагалі та ВНЗ, зокрема, з метою досягнення поставлених цілей, а також законодавче підтвердження пріоритетності державного фінансування економіки інформатизації освіти в якості основного джерела з метою збереження доступності освіти та забезпечення державної політики у сфері освіти згідно з національними інтересами;

– систематизовано методи фінансування економіки інформатизації освіти, зокрема з виділенням: залишкового методу (фінансування здійснюється залежно від необхідності виділення обмежених фінансових ресурсів); нормативного (на основі нормативів на використання вихідних ресурсів); фінансування за результатами діяльності (виділення фінансових коштів здійснюється також на основі нормативів, але з урахуванням певних кількісних і якісних результатів). Доведено, що основними напрямками вдосконалення організаційно-економічного механізму економіки інформатизації освіти є поліпшення системи управління шляхом упровадження гнучких і стимулюючих інструментів та методів управління, які б забезпечували реалізацію соціальної політики держави та передбачали перехід до державно-громадської системи управління; забезпечення пріоритетності державного бюджету України як основного джерела фінансування ВНЗ з метою доступності вищої освіти та розробки фінансових схем щодо підтримки студентства; збереження методу фінансування на основі рівня минулих років, але з огляду на сучасну демографічну кризу доповнення його елементами фінансування, спрямованими на результати діяльності ВНЗ; зміцнення нормативно-правової бази, посилення господарської автономії закладів вищої освіти та ін.

Уточнено:

– теоретичні засади осмислення інноваційного потенціалу інформатизації освітнього процесу в умовах формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, що, в свою чергу, передбачає: створення інформаційних умов для інтенсивного формування освітнього суспільства; забезпечення інформаційного середовища для постійної взаємодії між державною владою і

суспільством; створення правових, економічних, організаційних умов для об'єднання державних і недержавних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних мереж і систем у єдину загальнодержавну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру; визначення правил і умов функціонування національного ринку інформаційної продукції та послуг у нових економічних умовах, які сприяють інтенсивному та рівномірному його розвитку, а також інтеграції у світовий освітньо-інформаційний ринок;

– теоретичні основи побудови єдиного інформаційного простору освіти України, в якому впроваджуються новітні інформаційні та телекомунікаційні технології, використовуються унікальні інформаційні ресурси, природно формується культура, що породжується інформаційною добою, реалізуються інтереси та потреби індивідів і соціальних груп;

– основні напрямки впливу інформатизації освітнього процесу на модернізацію освіти, зокрема: забезпечення єдності процесів управління освітою за допомогою автоматизованих засобів управління і пов'язаних з ними комплексів із використанням технічних і програмних засобів нових поколінь; створення інформаційних систем Міністерства освіти і науки України на користь забезпечення процесів (у тому числі й інтелектуальних) освітньої діяльності; використання сучасних інформаційних технологій для досліджень і запровадження в життя якісно нових засобів інформаційних технологій і форм їх застосування та ін.;

– сучасні теоретико-прикладні моделі нової інтегративної глобальної парадигми соціальної філософії інформатизації, суспільного виховання й освіти;

– місце і роль української освіти в єдиному освітньому просторі Об'єднаної Європи, що визначається суперечливістю процесу, неоднозначністю підходу між трансформацією системи освіти та університетами і студентством; ігнорування досягнення національної системи освіти і переходом на ментально неприйнятну або суперечливу технологію навчання без виховання; розбіжністю між георегіональними освітніми системами, яку треба буде обов'язково долати на наступних етапах загальносвітового глобалізаційного процесу; відпрацювати моделі університету світового класу, яка має бути властива не окремим регіонам, а третьому тисячоліттю взагалі і ґрунтуватися на інформаційній єдності сучасного світу на інформаційно-довідкових, наукових і навчальних мегамережах освіти і науки;

– мультимедійні можливості освіти, введено та визначено поняття «мультимедійний комплекс освіти», або ж «мультимедійна система освіти», до якого входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, зображення, анімаційні картинки, аудіокоментарі, цифрове відео та ін.;

Набули подальшого розвитку:

– положення та порядок організації дистанційного навчання як головної можливості реалізації процесу інформатизації освіти; проаналізовано

спеціалізовані засоби дистанційного навчання (рівень їх розгортання в Україні і Польщі порівняно з провідними інформаційно-розгорнутими країнами світу, наприклад, з Японією і США); обґрунтовано необхідність створення єдиного інформаційно-комунікативного середовища; економічну ефективність дистанційного навчання;

– дослідження питань інформаційної безпеки держави, що є сутністю та метою правового супроводу процесу інформатизації освіти. Забезпечення інформаційної безпеки України як найважливішої функції держави реалізується за допомогою відповідної системи як органів державної влади, так і певних недержавних інституцій. Якщо коло суб'єктів забезпечення національної безпеки України нормативно визначено в концептуальному нормативно-правовому акті, що регулює суспільні відносини у сфері національної безпеки (Законі України «Про основи національної безпеки України»), то коло суб'єктів інформаційної безпеки України не має законодавчого закріплення. Навіть в інших важливих нормативно-правових актах у цій сфері – Стратегії національної безпеки України, Доктрині інформаційної безпеки України – також відсутні норми, що врегульовують цю прогалину. Взагалі необхідно мати чіткий державно-правовий механізм інформаційної безпеки України. Мова йде про державні інституції, задіяні у процес формування та впровадження політики інформаційної безпеки, у тому числі і у галузі освіти.

– узагальнення європейського досвіду інформатизації освітнього процесу та доведено значущість регулювання процесів і відносин, які пов'язані зі створенням умов для цілеспрямованого розв'язання різнопланових завдань, якими є боротьба з негативними наслідками актуалізації освітньо-інформаційного потенціалу держави, налагодження ефективного функціонування системи інформаційного забезпечення в освітній сфері та ін.

– ознаки глобалізаційного процесу, як нового циклу глобалізації, коли відбувається заміна територіального принципу організації суспільства мережевим, при якому соціальний організм сучасного суспільства глобального соціуму формується як планетарне суспільство мережевих структур. Більше того, вважаємо, що ключ до глобального суспільства слід шукати не в структурі соціально-економічних відносин, а насамперед у системі інформаційних комунікацій як однієї з фундаментальних форм самоорганізації живих систем, у тому числі й людського суспільства;

– аналіз творчого пошуку і розвитку людства в межах сучасної цивілізації, що іде шляхом пізнання законів природи та винахідного вдосконалення техніко-економічної діяльності, тобто методологічно кваліфікованої оптимізації (гармонізації) суб'єкт-об'єктних відносин у глобальному або загальносистемному вимірі;

– дослідження стратегії філософствування над проблемами економіки й інформатизації освіти, а саме: перший варіант стратегії полягає у виборі

одного філософського напрямку, і створенні однієї, найбільш кращої і домінуючої концепції освіти; можна піти й шляхом широкого обговорення різних світоглядних підходів і філософських напрямів щодо освіти, виявлення існуючих між ними згод і розбіжностей. А потім, використовуючи різні методи дослідження, на базі консенсусу можна створити одну, найбільш бажану концепцію, яка скоріш за все була б фрагментарною, еkleктичною, непослідовною, несистемною; третій варіант стратегії полягає в опорі на постнекласичну науку і, насамперед, теорію самоорганізації, теорію дисипативних структур, синергетику, автопоезіс (аутопоезіс);

– положення про необхідність організації психологічної підготовки суб'єктів навчально-виховного процесу для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти (проблема подолання психологічних бар'єрів традиційного педагогічного мислення; упорядкованість емоційного стану особистості у просторі інформатизації освіти, виховання психологічної готовності особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у викладанні курсів державного управління, політології, філософії, соціології, філософії освіти, держави і права, а також у спеціальних курсах з інформаційної політики держави. Матеріали дослідження можуть стати основою відповідного спецкурсу у профільних навчальних закладах, враховані при створенні програм, методик, підручників, посібників. Завдяки своїй спрямованості на вирішення практичних проблем, робота може стати в нагоді для розробників конкретних освітніх проектів та їх виконавців.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані в діяльності органів виконавчої влади, що займаються інформаційно-аналітичною діяльністю, процесом інформатизації, а також у діяльності органів державного управління.

Практичне значення отриманих результатів визначається передусім ефективністю запропонованого підходу в осмисленні інформатизації освітнього процесу, її структурних елементів, напрямків її впливу на розвиток суспільства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Принципові ідеї, теоретичні положення дисертації були представлені на конференціях: «Problema kształcenia i doskonalenia nauczycieli techniki» (Opole – Dąbrowa, 1986); «Kształtowanie osobowości twórczo nauczyciela przez rozwiązywanie problemów konstrukcyjnych» (Opole – Dąbrowa, 1986); «Komputerowe programy dydaktyczne jako tematyka prac magisterskich» (Głuchołazu, 1988); «Modernizace vysokoškolske výuky technických předmětů» (Hradec Králove, 2000); «Tworzenie środowiska interakcyjnych programów dydaktycznych

dostępnych w usłudze www dla studentów kierunków technicznych» (Hrades Králove, 2001); «Mezinárodní vědecko-odborná konference konaná pod záštitou děkana Pedagogické fakulty UP Prof. PhDr. Františka Mezihořáka» (Olomouc, 2003); «Trendy technického vzdělávání. Technická a informační výchova. Mezinárodní vědecko-odborná konference konaná pod záštitou děkana Pedagogické fakulty UP Prof. PhDr. Františka Mezihořáka» (Olomouc, 2005).

Публікації. Основні результати дослідження відображені в науковій монографії «Філософія інформатизації освіти» та 26-ти наукових публікаціях, з них: 16 статей у наукових фахових виданнях України, 4 статті опубліковані у наукових закордонних виданнях та виданнях України, які увійшли до міжнародних наукометричних баз, 6 – інші публікації за темою дисертації.

Кандидатську дисертацію «O rozdzielných i prawie rozdzielných systemach bloków» захищено у 1991 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використовуються.

Структура та обсяг дисертації. Мета і завдання дослідження визначили структуру дисертації, що складається зі вступу, шести розділів, кожен з яких містить підрозділи, а також висновків і списку використаних джерел з 401 найменування. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 410 сторінок, з них 370 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, методи; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи; відображено апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства» присвячено аналізу специфіки філософського підходу до розгляду феномену інформатизації освіти як об'єктивної закономірності її розвитку в інформаційну епоху.

У підрозділі 1.1. – «Філософська рефлексія змін в освіті на сучасному етапі її розвитку» – зазначається, що в сучасному світі без філософського усвідомлення неможливо розглядати та вирішувати проблеми інформатизації освітніх процесів в епоху глобалізації. Філософська рефлексія освітніх питань, в свою чергу, потребує рефлексії всередині самої себе і актуальним є питання філософських підстав, на яких має базуватися ця рефлексія. На думку автора, така рефлексія має відбуватися в межах саме філософії освіти, оскільки саме через нерозуміння діалектики розвитку освіти багато в чому і зумовлена сучасна криза в освіті.

Соціокультурні зміни, які притаманні глобалізованому суспільству, зумовлюють звернення до засобів постмодерністської філософії. Саме вона відображає специфічний постмодерністський світогляд, характерний для

входження людства в якісно нову фазу свого розвитку.

Постмодернізм поставив в центр сучасної філософії нелінійність мислення, що породжує нове розуміння світу, що нас оточує. Нелінійний, або постмодерністський, спосіб мислення виявився співзвучним глобальним інформаційним технологіям. Саме розвиток технічних засобів масової комунікації – комп'ютерної техніки, телебачення, інформатики, відеотехніки сприяли виникненню постмодернізму та стали найбільш помітними змінами, що стали справжнім втіленням досягнень людства другого тисячоліття. Електронні форми комунікації, нові форми роботи з текстами в електронному вигляді, такі як інтертекстуальність, дискурс – це невід'ємні складові глобальної інформаційної мережі. Глобальна мережа, віртуальний простір проникають і в систему освіти. Дистанційна освіта, віртуальні університети, спілкування з викладачами та іншими членами навчального співтовариства по електронній мережі, по електронній пошті міцно увійшли в наше життя, але вони ще не отримали належного осмислення у філософському просторі освітньої думки.

Сучасний стан і тенденції подальшого розвитку постмодернізму припускають розглядати його в ролі світогляду інформаційного суспільства. Більше того, спосіб мислення, притаманний постмодернізму та глобальні інформаційні технології є не лише співзвучним, а перебувають в резонансі, їхній взаємовплив породжує нові синергетичні ефекти різкого зростання в освіті електронних форм комунікації, нових форм роботи з текстами в електронному вигляді, зокрема, до інтертекстуальності, до дискурсу в межах глобальної інформаційної мережі.

У підрозділі 1.2. – «Інформатизаційна перебудова в освіті як відповідь на перетворення епохи глобалізації» – аналізуються різні підходи до розуміння глобалізації західними дослідниками. Зазначається, що творчий пошук і розвиток людства в межах сучасної цивілізації іде шляхом пізнання законів природи та винахідного вдосконалення техніко-економічної діяльності, тобто методологічно кваліфікованої оптимізації (гармонізації) суб'єкт-об'єктних відносин у глобальному або загальносистемному вимірі. Розглядаючи глибинну специфіку інформаційних процесів на основі визначення рис їхньої специфіки, зроблено висновок, що інформаційно-цільовий зв'язок у методологічно повній соціально-економічній структурі є всезагальним, а з урахуванням здатності інформаційного ресурсу повноважно представляти непорушні, економічно необхідні закони природи, цей зв'язок фактично є глобальним. Оцінка тенденцій сучасного розвитку надала нам можливість дійти висновку, що рух сучасної цивілізації до так званої інформаційної спільноти і конкретні концепції соціально-економічного прогресу об'єктивно, закономірно, фундаментально і методологічно глобально базуються на трьох основах: інформаційній, інтелектуальній та інноваційній.

У свою чергу, реконструкція системи освіти на підставі того, що соціальні, економічні, культурні, технологічні умови існування людства

змінюються з суспільним розвитком, є необхідною відповіддю на перетворення епохи глобалізації. У питаннях розвитку інформаційних систем та інформатизації освіти вважаємо за необхідне використовувати у контексті інформатизації освіти щодо неї поняття «глобальні резерви зростання». Оскільки нині історії надана можливість цілісного погляду на планетарну ситуацію, що склалася у соціоєкосфері, як головного моменту сучасного методологічного підходу до проблематики людської діяльності та цивілізаційного прогресу, що враховує принцип загальної єдності світу, визначимо вузлові моменти і тенденції реального розвитку: найбільш очевидними є науково-технологічні досягнення; різке підвищення рівня спеціалізації праці та диференціації науки, що дало небачені раніше можливості революційних досягнень у соціальному, економічному, культурному зростанні при водночас ускладненні проблематики розвитку; досягнення раніше недоступних можливостей творчого взаємозв'язку, спілкування та співробітництва суб'єктів соціально-економічної діяльності на всіх рівнях за допомогою інформаційних технологій.

У підрозділі 1.3. – «Усвідомлення необхідності інформатизації освіти як об'єктивної закономірності її розвитку в інформаційну епоху» – зазначається, що інформатизація освіти є одним із головних напрямів її модернізації в епоху глобалізації. У підрозділі розглядаються основні підходи до розуміння явища глобалізації в сучасному світі, основні тенденції глобалізації соціуму, оцінюються процеси глобалізації в історичному аспекті. Оцінка сучасної моделі глобального розвитку фактично призвела до появи двох законів, які сучасними науковцями сформульовані як: Закон прискорення модернізації комунікативних технологій і Закон витіснення попиту на традиційну академічну освіту попитом на прикладні спеціальності.

Процес глобалізації є певним історичним етапом еволюції суспільства, який відбувається на фоні іншого важливого процесу, що призвів до революційного прориву в галузі комунікації, а саме розвиток інформаційного суспільства і його комунікаційних технологій. Крім того, існує глибокий зв'язок між глобалізацією, інформатизацією суспільства та уявленнями про себе та світ. Сутність цього зв'язку визначається тим, що без сучасних інформаційних технологій була б неможливою нова структура суспільства (інформаційного суспільства). Отже, сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним проникненням інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери людської діяльності – економіку, політику, культуру, мистецтво, освіту. Відбувається поступовий перехід від індустріального до постіндустріального, або інформаційного, суспільства, де головною цінністю стає інформація (створення, контроль та розподіл інформаційних потоків). В результаті – рівень розвитку будь-якої країни починає визначатися рівнем інформатизації суспільства.

Водночас, процеси інформатизації суспільства безпосередньо впливають і на розвиток інформатизації освіти. В інформаційному суспільстві основу розвитку складають інформаційні процеси на основі

інформаційно-комунікаційних технологій. Впровадження ІКТ у різні сфери діяльності сприяло тому, що виник і розвивається глобальний процес інформатизації. Це, в свою чергу, стало поштовхом до розвитку інформатизації освіти, оскільки саме освіта готує до життя людей, які формують нове інформаційне середовище суспільства. Таким чином, одним із найважливіших завдань та умовою реформування та модернізації системи освіти стає її інформатизація.

Другий розділ – «Інформаційний простір освіти» – містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1. – «Поняття інформаційного простору освіти та сутність процесу інформатизації освіти» – проаналізовано поняття інформаційного простору освіти. Зазначається, що термін «інформаційний простір», який досі не має загальноприйнятого значення, охоплює два змістовні поняття «простір» та «інформація». Тому автором розглядається як процес становлення уявлень про простір у філософському трактуванні, так і визначення інформації. Крім того, розмежовуються поняття інформаційного простору та інформаційного середовища. Інформаційний простір визначається як сукупність результатів семантичної діяльності людства. Він включає в себе інформаційні ресурси, засоби інформаційної взаємодії та інформаційну інфраструктуру. Інформаційне середовище є частиною інформаційного простору, який формує найближче інформаційне оточення індивіда, виступає сукупністю умов, що забезпечують його продуктивну діяльність. Зокрема, у навчальному закладі формується інформаційне освітнє середовище, яке охоплює систему апаратних засобів, програмне забезпечення, фахівців і користувачів, бази даних тощо, які реалізують інформаційні процеси. Компонентами інформаційного освітнього середовища є: медіа-теки, сайти, віртуальні інформаційні дошки, електронні навчальні програми, методичні розробки, ресурси інтернету та підсистеми, які забезпечують реалізацію функцій документообігу, моніторингу й управління освітою тощо.

Таким чином, інформаційний простір, який має реальний і віртуальний виміри, має ширше значення, ніж інформаційне середовище, яке є пов'язаним суто з людським існуванням. Так само співвідносяться і поняття «освітнє середовище» («інформаційне середовище освіти») та «освітній простір» («інформаційний простір освіти»).

Основними аспектами організації інформаційного простору освіти є функціонування інформаційного простору як відкритої системи, що забезпечує: інтеграцію інформаційних і комунікаційних технологій у навчально-виховний процес; взаємодію в структурі інформаційного простору ціннісно-цільового, ресурсно-технологічного, змістовного, психолого-педагогічного, адміністративно-організаційного компонентів, а також компонента, що характеризує учасників інформаційної взаємодії.

Сутність процесу інформатизації освіти полягає у взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних,

науково-технічних, виробничих та управлінських процесах, які спрямовуються на те, щоб задовольнити інформаційні, обчислювальні і телекомунікаційні потреби як всіх учасників навчально-виховного процесу, так і тих, хто керує та забезпечує цей процес.

У *підрозділі 2.2. – «Спадкоємність інформаційного супроводу освіти»* – зазначається, що для інформаційних технологій, які стрімко розвиваються, проблема достовірності та якості інформаційних ресурсів стає надзвичайно актуальною. Ця ситуація ставить і вчителів, і учнів перед серйозним вибором: на які ресурси спиратися при вивченні окремих розділів різних курсів, які матеріали використовувати.

Під інформаційним супроводом освіти автор розуміє як діяльність тих, хто навчає, з надання допомоги тим, хто навчається, в реалізації їх освітніх потреб у предметній галузі, так і саму освітню інформацію у вигляді книг, навчальних програм, інформаційних розробок. Інформаційний супровід учнів може здійснюватись двома способами. Перший – традиційний, коли взаємодія вчителя і учнів відбувається безпосередньо в процесі навчальних занять, факультативів, курсів за вибором, консультацій. Другий – за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Ці технології істотно розширюють можливості вчителя в організації інформаційного супроводу.

Разом з тим, важливим вбачається аспект спадкоємності в освіті, під яким мається на увазі певний зв'язок між явищами під час їх розвитку, коли, змінюючи старі явища, нові зберігають в собі певні елементи старих. Тому і успішність інформатизації освіти як нового явища певною мірою залежить від спадкоємності інформаційного супроводу освіти. Тобто ефективність інформатизації освіти – це не тільки застосування найновіших інформаційно-комунікаційних технологій, але й багато інших чинників, таких як, наприклад, компетентність педагогів, які створюють навчально-методичні матеріали та від яких залежить особлива взаємодія освітнього призначення.

Отже, зважаючи на зміни, що здійснюються під час освітньої інформаційної взаємодії у зв'язку з реалізацією можливостей засобів інформаційно-комунікативних технологій, можна вести мову про вдосконалення інформаційного супроводу освіти у вигляді інформаційної взаємодії, що відбувається між учнем, учителем та засобами інформатизації і комунікації.

У *підрозділі 2.3. – «Основні проблеми розвитку єдиного інформаційного простору освіти України як складової процесу інформатизації суспільства»* – зазначається, що інтенсифікація інформаційних процесів постає об'єктивною закономірністю теперішнього періоду суспільного розвитку. Процеси інформатизації суспільства спричиняють оновлення освітньої системи із застосуванням новітніх технологій. А задля забезпечення розвитку єдиного інформаційного простору освіти необхідно враховувати такі принципи, як: системність, етапність, уніфікація, спадкоємність, відкритість, повнота, цілісність, доступність.

На заваді розвитку єдиного інформаційного простору освіти в Україні стає ряд проблем, серед яких: забезпечення доцільного поєднання централізованого і децентралізованого збереження інформації; інформаційні потреби освітнього управління; зручний доступ до інформаційних ресурсів; захист інформації, що міститься в інформаційному освітньому просторі тощо.

У підрозділі розглянуто організаційний напрямок роботи щодо розвитку єдиного інформаційного простору освіти України; зазначено, що вагомими у цьому відношенні є такі питання, як: створення інформаційної служби освіти України; розроблення різних документів управлінського і нормативно-методичного характеру; підтримка та ініціювання наукових досліджень та технологічних розробок; забезпечення перепідготовки та підготовки відповідних фахівців тощо.

У третьому розділі – **«Мультимедійна освіта як можливості інформатизації освіти»** – нами здійснюється аналіз потенціалу мультимедійних можливостей освіти.

У підрозділі 3.1. – **«Поняття «мультимедійних засобів навчання», їхні можливості та стан впровадження у провідних країнах світу та в Україні»** – подається розгорнутий аналіз поняття «мультимедійні засоби навчання», на основі якого зазначено, що мультимедійне навчання є загальноприйнятою назвою для описання когнітивної теорії навчання за допомогою мультимедійних засобі, що ґрунтується на таких принципах, як: модальність, надмірність, просторовий зв'язок, часовий зв'язок, узгодженість, індивідуальні відмінності. Розкрито мультимедійні можливості освіти, введено та визначено поняття «мультимедійний комплекс освіти», або ж «мультимедійна система освіти», до якого входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, аудіокоментарі, зображення, цифрове відео, анімаційні картинки та ін. Мультимедійний комплекс освіти відрізняється від традиційного тим, що він є інтерактивним, має абсолютно новий рівень комунікації та варіативність інтерпретації, що загалом стало передумовою широкого застосування мультимедія в освіті.

Одним із перспективних напрямів здійснення вимог, що висуваються європейськими країнами, є прискорення входження до інформаційного суспільства, суттєвим засобом у цьому є система мультимедійного навчання та мультимедійний комплекс освіти. Доведено, що мультимедійний комплекс освіти є невіддільною складовою всіх сучасних методичних систем. Застосування мультимедійних можливостей в освіті призводить до таких позитивних змін в освіті, як: індивідуалізація навчального процесу (можливість враховувати рівень підготовки, здатності, інтереси та потреби тих, хто навчається); зміна характеру пізнавальної діяльності (збільшується самостійність та пошуковість); стимулюється прагнення самовдосконалюватись; посилюються міждисциплінарні зв'язки у навчанні (явища і події вивчаються комплексно); підвищується гнучкість, мобільність

навчально-виховного процесу; змінюються форми і методи організації позанавчального життя тих хто навчається та можливості організації їхнього дозвілля. Разом з тим, впровадження в навчальний процес цього комплексу в Україні значно поступається подібній практиці розвинених країн світу.

У підрозділі 3.2. – «Аналіз ситуації з мультимедіа та дистанційною освітою в освітньому просторі Польщі» – зазначається, що медіа-засоби вперше, зокрема в період створюваного інформаційного суспільства та вступу Польщі в Європейський союз створюють не тільки винятковий шанс, але й виклик для медіа-освіти. Складовими елементами мультимедійної стратегії у польській системі освіти є її розгортання у вигляді пошуку відповідей на запитання-проблеми: на кого повинна орієнтуватися пропозиція мультимедійного навчання; в якому ступені мультимедійне навчання повинно бути окремим відносно теперішньої системи та класово-лекційного процесу, реалізованого в академічних середовищах Польщі, а в якому має його збагачувати та доповнювати; чи академічне середовище Польщі саме буде реалізовувати положення такої освіти, чи у співробітництві з іншими установами; чи академічне середовище Польщі ініціюватиме дії, спрямовані на визнання Національною радою радіофонії та телебачення запуску власної супутникового цифрового телебачення; чи АСП має підготувати свою спеціальну систему освіти на відстані або повинна налагодити контакт з іншим навчальним закладом (наприклад COMEUP, Польський віртуальний університет, який створено з ініціативи Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Вища суспільно-економічна школа – WSS-E).

Деякі проекти вже реалізовано, зокрема АСП, а також Європейський проект польської освітньої системи на відстані для осіб з обмеженими можливостями, реалізована ПАС ім. М. Гжегожевської у співпраці з країнами ЄС та міжнародними організаціями (EPPSEOON). Ця площина має два виміри. Один – це можливість участі науковців та освітян у проведенні та інтенсифікації дій у галузі досліджень та розвитку, зокрема у галузі спеціальної програми у Польщі під назвою «Приязне інформаційне суспільство». Друга – це освітньо-педагогічні методології і кваліфікації, зокрема дидактичні і технологічні. У Польщі також визначено технології, що виявляються у прийнятті технічних рішень, що забезпечують послуги із галузі е-навчання.

Вникливий та ретельний аналіз усіх відповідей на етапі підготовки концепції, як вважають освітяни Польщі, дасть змогу ухвалити оптимальні рішення, а їх реалізація забезпечить очікувані ефекти. Вона буде відповідати загальносвітовим положенням мультимедійного навчання, освіти на відстані і водночас напрямкам перетворень освіти та навчання для майбутнього.

У підрозділі 3.3. – «Основні технології мультимедійної освіти» – проаналізовано основні технологічні можливості мультимедійної освіти та їх особливості, серед яких виокремлено: якість зображення (яскравість, чіткість, кольоровість); зручність у поясненні видів робіт з різним приладдям; легкість

усунення різних недоліків чи помилок у матеріалі; можливість більшого варіювання матеріалу, що вивчається залежно від рівня підготовки студентів; більш широкі можливості коригувати темп та обсяг навчального матеріалу; належне освітлення під час презентації робочого місця учнів і студентів; суттєве зростання рівня використання наочності під час занять; збільшення продуктивності заняття; інтегративність; можливість організовувати проектну діяльність під керівництвом викладачів; змінюється ставлення до можливостей персональних комп'ютерів (вони сприймаються як універсальні інструменти для роботи в будь-якій сфері людського життя, а не лише як засіб для ігор).

У підрозділі проаналізовано також різні види мультимедійних засобів навчання серед яких: засоби зберігання і відтворення навчальної інформації, засоби моделювання, засоби контролю (самоконтролю), засоби самонавчання, аудіокомунікативні засоби, візуально-спостережні засоби тощо.

Серед основних технологій мультимедійних засобів освіти нами розглянуто: графічні ілюстративні матеріали, комп'ютерні анімації, двовимірні анімації, тривимірні анімації, відео- та аудіозаписи, відеоматеріали, аудіоматеріали. Найпоширенішими є комп'ютерні тренажери. Їх змістовне наповнення здебільшого складають інтерактивні анімації.

Основне завдання **четвертого розділу дисертації – «Дистанційне навчання: можливості, переваги, межі реалізації»** – проаналізувати потенційні можливості дистанційного навчання як одного з можливих варіантів інформатизації освіти.

У **підрозділі 4.1. – «Дистанційна освіта: поняття, переваги, форми реалізації»** – розкривається поняття дистанційної освіти. Зокрема звертається увага на ту обставину, що в різних мовах застосовуються різні терміни для означення діяльності дистанційного навчання, що призводить до розходження в їх використанні, наприклад те, як їх використовують в Європі і Сполучених штатах Америки, що загалом підсилює неоднозначність вживання цих термінів. Тому часто можна зустріти вживання таких термінів відносно відкритого та дистанційного навчання: «самостійне навчання», «кореспондентна освіта», «зовнішнє навчання», «домашнє навчання», «навчання дорослих», «безперервне навчання», «навчання з опорою на технічні засоби», «дистанційне навчання», «самонавчання», «опосередковане навчання», «відкрите навчання», «навчання з фокусуванням на учневі», «відкритий доступ», «розподілене навчання», «гнучке навчання» тощо.

Загалом дистанційне навчання є видом освітніх послуг і представляє собою одну з його форм і спосіб організації навчання. За визначенням ми розглядаємо дистанційне навчання як сукупність технологій, що забезпечують тим, хто навчається, основний обсяг досліджуваного матеріалу; інтерактивну взаємодію студентів і викладачів під час навчання, надаючи

студентам можливість самостійно опрацювати та засвоювати необхідний матеріал, а також здійснювати контроль.

Система дистанційної освіти має певні переваги, серед яких: доступність для всіх верств суспільства; можливість не відвідувати лекції та семінари; комплексне програмне забезпечення; прямий демократичний зв'язок між викладачем та студентом; застосування найсучасніших освітніх технологій; індивідуальність процесу навчання; часова та територіальна гнучкість процесу навчання.

До позитивних рис дистанційної освіти відносимо: гнучкість, паралельність, велику аудиторію, економічність, технологічність, соціальну рівність, інтернаціональність, нову роль викладача, позитивний вплив на студента (учня, слухача), якість.

До конкурентних переваг дистанційної освіти відносимо: якість знань, продукт, організацію навчального процесу.

У *підрозділі 4.2. – «Дистанційна освіта України, Польщі та світовий досвід»* – висвітлюються особливості дистанційної освіти в Україні, Польщі та у світі. На сьогодні дистанційне навчання відіграє надзвичайно вагомую роль в процесі освіти в усьому світі. В Європі, дистанційне навчання почало інтенсивно розвиватися в 1970-х роках і пов'язується з процесом створення університетів дистанційної освіти або, як їх називали в Європі, «відкритих університетів». Нині будь-яка європейська країна має ряд навчальних закладів, що засосовують дистанційну освіту з добре відпрацьованими методиками такого навчання.

Вражаючими є також темпи, з якими розвиваються західні системи дистанційної освіти, починаючи з 90-х років минулого століття, адже обсяг послуг, які стала надавати дистанційна освіта, збільшився в 30 разів і більше. Дистанційна освіта є віддзеркаленням процесів глобалізації системи освіти в кожній країні. Останнім часом дистанційні (або віртуальні) форми навчання стають звичними для переважної більшості навчальних закладів по всьому світу. Тому дослідники вважають, що поширювання дистанційних форм навчання є природним етапом на шляху еволюції системи освіти від класичних університетів до віртуальних. А розвиток дистанційної освіти для провідних навчальних закладів в усьому світі є можливістю для успішної конкуренції на планетарному ринку освітніх послуг.

Досвід Польщі та України у впровадженні цієї форми освіти свідчить, що ця модель навчання, незважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання перебувають на стадії конструктивного пошуку оптимального вирішення різного роду проблем, які стають на заваді його швидкого розвитку. В Україні і Польщі є багато спільних проблем у розвиткові дистанційної освіти, починаючи від політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні акти, закони, далекосяжні програми розвитку тощо) і завершуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідної підготовки кадрів, організаційної інфраструктури).

Зважаючи на аналіз ситуації відносно дистанційної освіти в Польщі та Україні, вважаємо таку форму освіти перспективною для обох країн. Вона є популярною у все більшій кількості людей, є новою, розвиваючою формою організації навчання, що водночас є суттєвим чинником підвищення ефективності запровадження новітніх технологій навчання та забезпечення мобільності студентів, створення сприятливих умов для творчості, реалізації природної суті, соціальних потреб людини.

У підрозділі 4.3. – «Технології дистанційного навчання» – розглянуто технологічні можливості дистанційного навчання. Зазначено, що різноманітні програми дистанційного навчання розташовуються в межах двох континуумів: часу та місця. Континуум місця має варіативність, коли всі учасники процесу (і учні, і вчителі) зібрані в одному місці або перебувають у різних місцях. Континуум часу також варіює в часових межах від одночасної взаємодії учасників навчального процесу в реальному часі до взаємодії в різні проміжки часу залежно від того, наскільки це зручно для учасників навчального процесу.

Для ширшого розгортання технологій дистанційного навчання важливе значення має кредитно-модульна система, в якій провідне місце займає самостійна робота студентів. Дистанційний курс кредитно-модульного навчання в свою структуру включає: стислу інформацію про курс; методичні рекомендації по роботі з цим курсом; навчальну програму, що містить потижневе планування; модулі з навчальним текстом, завдання для практичних робіт, плани семінарських занять, завдання з самостійної роботи, теми для дискусій; підсумковий тест; вимоги та методичні рекомендації щодо атестації; термінологічний словник. До основних видів занять дистанційного навчання кредитно-модульної системи належать: лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття, а також консультації.

Технології дистанційного навчання застосовують також змішану модель навчання, що представляє собою певну модель, в якій використовують розподілені інформаційно-освітні ресурси для стаціонарної форми навчання з використанням різних елементів асинхронного та синхронного дистанційного навчання. Змішана модель навчання намагається перебрати можливі переваги дистанційного навчання та водночас позбутися його недоліків. Серед основних переваг технологій дистанційного навчання є їх відносно невисока собівартість, можливість для вузу збільшувати свою пропускну здатність, а також інтегруватися в світовий освітній процес. Водночас у більшості навчальних закладів України та Польщі є певні труднощі на шляху розвитку дистанційної освіти, головні серед яких – різні технічні проблеми, пов'язані з дистанційним навчанням та певна недовіра до якості цього виду навчання.

У п'ятому розділі «Економіка інформатизації освіти» нами розглядається комплекс питань, що складають сферу поняття «економіка інформатизації освіти».

У підрозділі 5.1. – «Місце поняття «економіка освіти» в системі сучасного педагогічного дискурсу» – аналізується нова інформаційна економіка, яка створюється на сьогодні в умовах глобалізації. До організаційно-економічного механізму управління вищою освітою, на думку автора, належить не лише система економічних, організаційних та соціальних блоків, що містять певні елементи, а передусім він є сукупністю форм, методів, функцій та інструментів управління, що забезпечують ефективне функціонування системи освіти.

Ефективність функціонування економіки освіти значною мірою співвідноситься зі структурою, взаємодією та узгодженістю її елементів (методів, функцій та інструментів управління), що загалом є складним комплексом. Освіта (і, особливо, вища) в переважній більшості країн світу є важливим інструментом для національної економіки країни. Тому, виходячи з національних особливостей, кожна країна світу має власну специфіку відносно механізмів управління вищою освітою, що виявляється у фінансуванні освіти, яке здійснюється з різних джерел.

Дослідивши в цьому підрозділі світовий досвід у цьому питанні, нами визначено такі моделі економіки освіти: кошторисне фінансування; нормативне фінансування; фінансування за результатами діяльності; бюджетне фінансування, яке ґрунтується на диференційованій грантовій підтримці і на освітніх ваучерах.

У підрозділі 5.2. – «Економіка знань та інформатизація освіти в умовах глобалізованого світу» – зазначається, що в сучасних умовах практика економіки освіти постійно змінюється, а відтак необхідно вдосконалювати методи її управління. Для цього пропонується: поліпшувати систему управління завдяки впровадженню гнучких і стимулюючих інструментів та методів управління; забезпечувати пріоритетність держбюджету України як головного джерела фінансування навчальних закладів; посилювати автономію освітніх закладів, у тому числі і у можливості здійснювати економічну діяльність; розробляти науково обґрунтовані критерії матеріально-технічного, а також фінансового забезпечення розвитку освіти.

Окреслюючи економіку знань як основу сучасного модернізаційного проекту економіки і суспільства, зазначимо, що вона як багатовимірна категорія пов'язана, перш за все, з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, що залучає все більше людей у процес діяльності з формуванням і використанням нових знань, з масовим використанням можливостей культурного та духовного збагачення глобалізованого світу. Саме поняття «економіка знань» тлумачиться як економіка, в якій зростання забезпечується як спеціалізованими (науковими), так і повсякденними знаннями. Використання знань поруч з природними ресурсами, капіталом і працею забезпечує домінування факторів накопичення і використання знань і призводить до постійного зростання конкурентоспроможності економіки, формуючи інтелектуальний потенціал суспільства, який пов'язаний з

кваліфікацією та професійною підготовленістю населення до продуктивної діяльності і розвитком творчих навичок, зокрема теоретичного мислення.

Але просування до суспільства економіки знань та інформатизації освіти в умовах світової глобалізації буде успішним за умов, коли будуть розвиватися демократичні процеси в суспільстві та гармонійно поєднуватися технологічні та культурні надбання, що буде відповідати запитам більшості громадян та ґрунтуватися на конкретному історичному досвіді при поєднанні індивідуалізованих та національних цінностей на підставі постійної ідентифікації. Звернено увагу на те, що для створення середовища високошвидкісного обміну інформацією для вирішення найважливіших для національної освіти завдань, у тому числі розвитку технологій та досліджень у галузі супер-комп'ютерів та ґрид-технологій, масової розосередженої обробки інформації, доступу до глобальних науково-технологічних баз даних та широкого і глибокого розповсюдження інформаційних потоків науково-освітнього характеру неможливо здійснювати без інвестиційних проектів у сучасних економічних умовах в Україні. Головна суперечність регуляції інвестиційних проектів у сферу освіти, зокрема для України, полягає в тому, що інвестиційне забезпечення освіти майже повністю залежить від державного фінансування, тому для більшості приватних інвесторів сфера освіти постає як інвестиційно неприваблива. Тому для залучення інвестиційних інформаційних проектів, необхідно створювати прозорі правила гри на основі чіткої нормативно-правової бази та їх правової регуляції.

У шостому розділі «Правовий супровід інформатизації освіти» нами розглядається специфіка правового супроводу інформатизації освіти. У період сучасної інформаційної революції кожна держава повинна захистити себе від інформаційного втручання інших держав що передбачає створення відповідної нормативно-правової бази.

У підрозділі 6.1. – «Правове забезпечення інформатизації» – забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору закріплено в найважливіших міжнародно-правових актах, які встановлюють загальновизнані стандарти, норми і принципи, що є універсальним орієнтиром і відправною точкою для розробки вже національних нормативно-правових актів (в Україні зокрема) у сфері інформатизації.

Більшість розвинених країни мають національні програми інформатизації з урахуванням місцевих особливостей і умов. Не є винятком і Польща, яка зацікавлена у використанні передових технологій інформаційного суспільства, а також у створенні умов для забезпечення безпосереднього доступу до інформації, формуванні свідомості суспільства і розвитку його інтелектуального та економічного потенціалу. Треба звернути увагу на діяльність «Офісу електронних комунікацій Республіки Польща» (ОЕК), з моменту створення якого польські політики і вчені провели значну роботу щодо адаптування власного національного законодавства до вимог

законодавства ЄС і впровадження ефективних механізмів регулювання ринку електронних комунікацій, розроблених на основі нормативних актів ЄС.

В Україні інформаційні відносини також регулюються низкою законодавчих, нормативно-правових актів та міжнародних договорів. Загалом в Україні інформаційні відносини регулюються дією близько 260 Законів України, 290 Постанов Верховної Ради України нормативного змісту, 375 Указів та 87 розпоряджень Президента України, 1160 постанов та 210 розпоряджень Кабінету Міністрів України та понад 1000 нормативних актів міністерств і відомств. Але незважаючи на таку значну кількість нормативно-правових документів, які покликані врегульовувати інформаційні відносини в Україні, більшість з них, на жаль, є неефективними. Тому, на сьогодні, коли інформаційне суспільство в Україні розвивається швидкими темпами, залишається потреба в розробці державною владою України ефективного Інформаційного Кодексу, що зможе забезпечити створення єдиного правового поля функціонування інформаційного суспільства.

У підрозділі 6.2. – «Інформаційна безпека держави як сутність та мета правового супроводу процесу інформатизації освіти» – зазначено, що інформатизація освіти має випереджати інформатизацію інших напрямків суспільної діяльності, позаяк саме освіта формує професійне, соціальне, психологічне та загальнокультурне підґрунтя для інформатизації всього суспільства. Разом з тим, вдосконалення системи інформатизації освіти має розвиватися на основі принципів удосконалення інформаційної безпеки країни, що повинна забезпечувати нормативно-правову базу процесу інформатизації в освітньому просторі країни.

Серед важливих напрямків вдосконалення інформаційного законодавства відносно освіти є: врегулювання діяльності щодо поширення інформації в глобальній мережі; забезпечення інформаційної безпеки учнів та студентів у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі; захист інтелектуальної власності, систематизація та кодифікація, тобто розроблення та ухвалення Інформаційного кодексу України, що чітко визначив би суб'єктів, максимально врахував їхні права та законні інтереси, забезпечив єдині підходи та принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі тощо.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження, маємо достатньо підстав зробити загальні висновки:

1. *Уточнено теоретико-методологічні засади дослідження процесів інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства.*

Модернізаційні процеси в освіті зумовлені соціокультурними, економічними, технологічними та іншими змінами, які відбуваються в сучасному глобалізованому світі та є закономірною відповіддю освітніх

систем на кардинальні перетворення нашого часу. Інформатизація освіти є закономірною і необхідною складовою її модернізації в контексті як глобалізаційних процесів, так і інформаційної революції.

Оцінка тенденцій сучасного розвитку свідчить, що рух сучасної цивілізації до інформаційної спільноти і конкретні концепції соціально-економічного прогресу об'єктивно, закономірно, фундаментально і методологічно глобально базуються на трьох основах: інформаційній, інтелектуальній та інноваційній. Водночас, розв'язання проблем сучасної освіти неможливо здійснити без їх філософської рефлексії, без самопізнання, яке має відбуватися в рамках філософії освіти, що розглядає питання змісту, цілей, завдань та перспектив освіти. Постмодернізм може розглядатися як світогляд інформаційного суспільства, а специфічні категорії постмодерністської філософії можуть бути використані для аналізу віртуальної реальності, інформаційних технологій, сучасного суспільства, такі як фрагментарність, децентрація, мінливість тощо.

Теоретичні засади осмислення інноваційного потенціалу інформатизації освітнього процесу в умовах формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, що, в свою чергу, передбачає: а) створення інформаційних умов для інтенсивного формування освітнього суспільства; б) забезпечення інформаційного середовища для постійної взаємодії між державною владою і суспільством; в) створення правових, економічних, організаційних умов для об'єднання державних і недержавних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних мереж і систем у єдину загальнодержавну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру; г) визначення правил і умов функціонування національного ринку інформаційної продукції та послуг у нових економічних умовах, які сприяють інтенсивному та рівномірному його розвитку, а також інтеграції у світовий освітньо-інформаційний ринок.

До основних напрямків впливу інформатизації освітнього процесу на модернізацію освіти належать: а) забезпечення єдності процесів управління освітою за допомогою автоматизованих засобів управління і пов'язаних з ними комплексів із використанням технічних і програмних засобів нових поколінь; б) створення інформаційних систем Міністерства освіти і науки України на користь забезпечення процесів (у тому числі й інтелектуальних) освітньої діяльності; в) використання сучасних інформаційних технологій для досліджень і запровадження в життя якісно нових засобів інформаційних технологій і форм їх застосування та ін.

2. Проаналізовано соціокультурні та економічні детермінанти виникнення потреби, умов та можливостей інформатизації освіти. Оцінюючи ресурсну базу економічних процесів, вважаємо, що саме ресурсний дефіцит примушує людство до інтенсивного пошуку «нових шляхів» цивілізаційного розвитку. При цьому, в структурі соціально

спрямованого економічного процесу, крім сировинних, потрібні інтелектуальні, екологічні та інформаційні ресурси. Аналізуючи важливість і розвиток розуміння людством значення інформаційно-інтелектуального мікропроцесу цілісної економічної системи, доходимо також висновку, що феномен ідеальної за своєю природою інформації фундаментально і глобально опосередкує всі системи праці соціально-економічного і загальноцивілізаційного розвитку. Більше того, запропонуємо називати інформаційний ресурс «єдиною основою творчої праці та управління соціально-економічними процесами».

Інформатизація освіти є першорядним фактором у досягненні головних цілей реформування освіти та формування єдиного інформаційного простору освіти. Використання інформаційно-комунікативних технологій позначається на: змісті навчального процесу, модернізації засобів, методів та форм організації навчального процесу, забезпеченні вищого рівня наукового та методичного викладання, втіленні індивідуального підходу у навчанні, поліпшенні ефективності, доступності та якості освітніх послуг.

3. Розглянуто природу та сутність інформаційного простору освіти в контексті її модернізації. Поняття «інформаційний простір освіти» охоплює: сукупність технічних та програмних засобів для збирання, оброблення, зберігання та передачі інформації; а також соціальні, психолого-педагогічні та культурні умови здійснення інформаційних процесів в освіті.

До основних характеристик інформаційного простору освіти з погляду філософського осмислення можна віднести: трансісторичність та культурний динамізм. Крім того, інформаційний простір освіти можна характеризувати за такими складовими, як матеріально-технічне, інформаційне та комунікативне забезпечення. А специфіка інформаційного простору освіти полягає в тому, що він є лише потенційною можливістю для функціонування інформації, яке не можливе без активної цілеспрямованої діяльності особистості.

Єдиний інформаційний простір освіти є каталізатором подальшого розвитку сучасної освіти, оскільки передбачає, що його учасники здатні: ефективно застосовувати навчальні інтерактивні технології для спрощення повсякденних завдань (підготовки текстів, таблиць, збирання, оброблення та презентації інформації, комунікативних можливостей спілкування з іншими тощо); постійно поновлювати свої знання самонавчаючись; самоусвідомлювати власні знання і бути відкритим для спілкування та співпрацювати з колегами.

Інформаційні та комунікаційні технології, швидко розвиваючись, мають водночас інтегративний характер і створюють унікальні можливості та умови для інформаційної взаємодії на основі інтерактивності і застосування розподіленого інформаційного ресурсу світової глобальної інтернет-мережі, що призводить до відкритості та свободи вибору освітнього інформаційного простору. До інформаційного простору освіти входить низка програмно-апаратних засобів і систем, локальних та глобальних комп'ютерних

інформаційних мереж і каналів зв'язку, організаційних та методичних складових системи освіти та прикладної інформації відносно предметної галузі.

Функції освітньої діяльності України та Польщі, на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти України у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, полягають у відтворенні інтелектуального потенціалу суспільства, професійно-економічної, соціальної, соціально-політичної функції трансляції культури, що відображає, з одного боку, роль освіти у формуванні особистості, її всебічному розвитку, з другого – виявляє взаємозв'язок освіти з різними сферами життєдіяльності (економічною, політичною, культурною) і суспільством загалом.

До концептуальних засад інформатизації освітнього процесу належить принцип антропності та дотримання світоглядного плюралізму, що спрямовані на створення умов для реалізації особистісного потенціалу кожної людини засобами освіти.

4. Виявлено основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України. До основних суперечностей розвитку єдиного інформаційного простору освіти України належать такі, як: збалансування раціонального поєднання централізованого і децентралізованого збереження інформації; врахування інформаційних потреб освітнього управління, також вимоги зручності доступу й захищеності інформації, що міститься в інформаційному просторі. В рамках організаційного напрямку роботи з розвитку єдиного інформаційного простору освіти важливими є: створення інформаційної служби освіти України; розробка управлінських і нормативно-методичних документів; ініціювання наукових досліджень і технологічних розробок; організація підготовки фахівців у цій галузі та ін. Щоб навчити учнів використовувати ІКТ, крім покращення оснащення закладів освіти сучасною комп'ютерною технікою, електронними засобами навчального призначення, необхідно прискорити перепідготовку вчителів та фахівців у сфері ІКТ.

Місце і роль української освіти в єдиному освітньому просторі Об'єднаної Європи визначається суперечливістю процесу, неоднозначністю підходу між трансформацією системи освіти та університетами і студентством; ігнорування досягнення національної системи освіти і переходом на ментально неприйнятну або суперечливу технологію навчання без виховання; розбіжністю між георегіональними освітніми системами, яку треба буде обов'язково долати на наступних етапах загальносвітового глобалізаційного процесу; відпрацювати моделі університету світового класу, яка має бути властива не окремим регіонам, а третьому тисячоліттю взагалі і ґрунтуватися на інформаційній єдності сучасного світу на інформаційно-довідкових, наукових і навчальних мегамережах освіти і науки.

5. *Обґрунтовано мультимедійну освіту як можливість інформатизації освіти.* Інтенсифікація інформаційних процесів є об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку суспільства, що, в свою чергу, спричиняє оновлення освітньої системи з використанням нових технологій. Одним з ефективних засобів інформатизації постає система мультимедійного навчання та мультимедійні засоби освіти, які утворюють мультимедійний комплекс освіти, до якого входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, зображення, анімаційні картинки, аудіокоментарі, цифрове відео та ін.

Мультимедійна освіта сприяє: індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням рівня підготовленості, здібностей, інтересів і потреб учнів і студентів; зміні характеру пізнавальної діяльності учнів у бік її більшої самостійності та пошукового характеру; стимулюванню прагнення учнів до постійного самовдосконалення та готовності до самостійного перенавчання; посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ і подій; підвищенню гнучкості, мобільності навчального процесу, його постійному й динамічному відновленню; зміні форм і методів організації позанавчальної життєдіяльності учнів і студентів та організації їхнього дозвілля.

Можна виділити наступні особливості цієї технології: якість зображення – яскраве, чітке і кольорове зображення на екрані; зручне пояснення виду роботи з різним приладдям; легке усунення недоліків і помилок у слайдах; детальне пояснення матеріалу або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів і студентів; коригування темпу й обсягу навчального матеріалу; належне освітлення під час демонстрації презентації робочого місця учнів і студентів; значне підвищення рівня використання наочності на уроці; зростання продуктивності уроку; встановлення інтеграції; можливість організації проектної діяльності під керуванням викладачів; зміна ставлення до ПК: учні і студенти починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи в будь-якій сфері людської діяльності, а не лише як засіб для гри.

6. Досліджено ситуацію з мультимедійною освітою в освітньому просторі Польщі. Медіа-засоби вперше, зокрема в період створення інформаційного суспільства та вступу Польщі в Європейський союз, створюють не лише винятковий шанс, але й виклик для медіа-освіти. Складовими елементами мультимедійної стратегії у польській системі освіти є її розгортання у вигляді пошуку відповідей на запитання-проблеми: на кого повинна орієнтуватися пропозиція мультимедійного навчання; наскільки мультимедійне навчання повинно бути окремим відносно теперішньої системи та класово-лекційного процесу, реалізованого в академічних середовищах Польщі, а в якому має його збагачувати та доповнювати; чи академічне середовище Польщі саме буде реалізувати положення такої освіти, чи у співробітництві з іншими установами; чи академічне середовище Польщі ініціюватиме дії, спрямовані на визнання Національною радою

радіофонії та телебачення запуску власного супутникового цифрового телебачення; чи АСП має підготувати свою спеціальну систему освіти на відстані або повинна налагодити контакт з іншим навчальним закладом (наприклад COMEUW, Польський віртуальний університет, який створено з ініціативи Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Вища суспільно-економічна школа – WSS-E).

Низку проектів вже реалізовано, зокрема АСП, а також Європейський проект польської освітньої системи на відстані для осіб з обмеженими можливостями, реалізована ПАС ім. М. Гжегожевської у співпраці з країнами ЄС та міжнародними організаціями (EPPSEON). Ця площа має два виміри. Один – це можливість участі науковців та освітян у проведенні та інтенсифікації дій у галузі досліджень та розвитку, зокрема у галузі спеціальної програми у Польщі під назвою «Приязне інформаційне суспільство». Друга – це освітньо-педагогічні методології і кваліфікації, зокрема дидактичні і технологічні. У Польщі також визначено технології, що виявляються у прийнятті технічних рішень, що забезпечують послуги із галузі е-навчання. Вникливий та ретельний аналіз усіх відповідей на етапі підготовки концепції, як вважають освітяни Польщі, дасть змогу прийняти оптимальні рішення, а їх реалізація забезпечить очікувані ефекти. Вона буде відповідати загальносвітовим положенням мультимедійного навчання, освіти на відстані і водночас напрямкам перетворень освіти та навчання для майбутнього.

7. Розглянуто дистанційне навчання, його переваги, можливості та межі реалізації. Загалом дистанційне навчання є видом освітніх послуг, однією з його форм і способом організації навчання. Дистанційне навчання – це сукупність технологій, що забезпечують тим, хто навчається, основний обсяг досліджуваного матеріалу; інтерактивну взаємодію студентів і викладачів під час навчання, надаючи студентам можливість самостійно опрацьовувати та засвоювати необхідний матеріал, а також здійснювати контроль.

Система дистанційної освіти має низку переваг, серед яких: доступність для всіх верств суспільства; можливість не відвідувати лекції та семінари; комплексне програмне забезпечення; прямий демократичний зв'язок між викладачем та студентом; застосування найсучасніших освітніх технологій; індивідуальність процесу навчання; часова та територіальна гнучкість процесу навчання. До позитивних рис дистанційної освіти відносимо: гнучкість, паралельність, велику аудиторію, економічність, технологічність, соціальну рівність, інтернаціональність, нову роль викладача, позитивний вплив на студента (учня, слухача), якість. До конкурентних переваг дистанційної освіти відносимо: якість знань, продукт, організацію навчального процесу.

Досвід Польщі та України у впровадженні цієї форми освіти свідчить, що ця модель навчання, незважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання перебувають в стадії конструктивного пошуку

оптимального вирішення різного роду проблем, які стають на заваді його швидкого розвитку. В Україні і Польщі є багато спільних проблем у розвитку дистанційної освіти, починаючи від політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні акти, закони, далекосяжні програми розвитку тощо) і завершуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідної підготовки кадрів, організаційної інфраструктури).

Разом з тим, ситуація з дистанційною освітою в Польщі і Україні свідчить про перспективність такої форми освіти в цих країнах. Дистанційна освіта набуває популярності у багатьох людей та є новітньою формою організації навчального процесу, що також підвищує ефективність впровадження нових технологій навчання та забезпечує мобільність студентів та викладачів, створює сприятливі умови для розвитку творчих можливостей, реалізації природної сутності та соціально-культурних потреб людини.

8. *Розкрито проблеми психологічних особливостей підготовки особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті.* Впровадження інформаційних технологій в освіті (зокрема дистанційного та мультимедійного) навчання показало важливість врахування певних психологічних принципів та особливості, а саме: зміщувати акценти у бік самостійної роботи студентів; формувати навички дистанційної взаємодії (неодмінне володіння комп'ютерною грамотністю викладачами і студентами, зокрема володіння навичками застосування різноманітних телекомунікаційних технологій, інтернет-ресурсами тощо); завдяки новим інформаційним технологіям змінювати способи взаємодії викладачів і студентів; вводите гнучке навчання, що відкриває можливості організовувати навчання в зручний для кожного час.

Все це підводить до необхідності організації психологічної підготовки суб'єктів навчально-виховного процесу для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти (проблема подолання психологічних бар'єрів традиційного педагогічного мислення; упорядкованість емоційного стану особистості у просторі інформатизації освіти, виховання психологічної готовності особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті).

9. *Досліджено економіку інформатизації в структурі модернізаційних процесів розвитку освіти.* На сьогодні в умовах глобалізації створюється нова інформаційна економіка. Окреслюючи економіку знань як основу сучасного модернізаційного проекту економіки і суспільства, зазначимо, що вона як багатовимірна категорія пов'язана, перш за все, з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, що залучає все більше людей у процес діяльності з формуванням і використанням нових знань, з масовим використанням можливостей культурного та духовного збагачення глобалізованого світу. Поняття «економіка знань» тлумачиться як економіка, в якій зростання забезпечується як спеціалізованими (науковими), так і

повсякденними знаннями.

Загалом, механізм економіки інформатизації освіти повинен мати стратегічно цілеспрямований характер, чітко визначену мету, завбачати пріоритетні напрямки фінансування, співвідносні інструменти впливу на діяльність закладів освіти, а також підкріплену на законодавчому рівні пріоритетність державного фінансування економіки інформатизації освіти (як основне джерело), для того щоб зберегти доступність освіти та забезпечити державну політику у сфері освіти згідно з національними інтересами.

Серед методів фінансування економіки інформатизації освіти виділено: а) залишковий метод (фінансування здійснюється залежно від необхідності виділення обмежених фінансових ресурсів); б) нормативний (на основі нормативів на використання вихідних ресурсів); в) фінансування за результатами діяльності (виділення фінансових коштів здійснюється також на основі нормативів, але з урахуванням певних кількісних і якісних результатів). Основними напрямками вдосконалення організаційно-економічного механізму економіки інформатизації освіти є поліпшення системи управління шляхом упровадження гнучких і стимулюючих інструментів та методів управління, які б забезпечували реалізацію соціальної політики держави та передбачали перехід до державно-громадської системи управління; забезпечення пріоритетності державного бюджету України як основного джерела фінансування ВНЗ з метою доступності вищої освіти та розробки фінансових схем щодо підтримки студентства; збереження методу фінансування на основі рівня минулих років, але з огляду на сучасну демографічну кризу доповнення його елементами фінансування, спрямованими на результати діяльності ВНЗ; зміцнення нормативно-правової бази, посилення господарської автономії закладів вищої освіти та ін.

10. Проаналізовано ситуацію правового супроводу інформатизації освіти для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти.

Забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору закріплено в найважливіших міжнародно-правових актах, які встановлюють загально визнані стандарти, норми і принципи, що є універсальним орієнтиром і відправною точкою для розробки вже національних нормативно-правових актів (в Україні зокрема) у сфері інформатизації.

Вдосконалення системи інформатизації освіти повинно розвиватися на основі принципів вдосконалення інформаційної безпеки країни, яка повинна забезпечити правову-нормативну базу процесу інформатизації в освітньому просторі держави.

Серед важливих напрямків вдосконалення інформаційного законодавства відносно освіти є: врегулювання діяльності щодо поширення інформації в глобальній мережі; забезпечення інформаційної безпеки учнів та

студентів у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі; захист інтелектуальної власності, систематизація та кодифікація, тобто розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, що чітко визначив би суб'єктів, максимально врахував їх права та законні інтереси, забезпечив єдині підходи та принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографія

1. Бак Мирослав. Філософія інформатизації освіти [монографія] / Мирослав Бак. – Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 503 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Бак М. Основні суперечності інформаційного простору освіти в сучасній Україні та шляхи їх подолання / М. Бак // Вища освіта України. – 2014. – № 2. – С. 88-93.

3. Бак М. Неперервність інформаційного супроводу освіти / М. Бак // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2014. – № 3. – С. 50-57.

4. Бак М. Вартість ресурсів для забезпечення університетської освіти / М. Бак // Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2014. – № 4. – С. 77-84.

5. Бак М. Поняття інформаційного простору освіти в структурі сучасного педагогічного дискурсу / М. Бак // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. – Вип. 35. – С. 5-12.

6. Бак М. Суперечності модернізаційно-інноваційного процесу в Україні / М. Бак // Мультиверсум. Філософський альманах. – К., 2014. – Випуск 2 (130). – С. 16-26.

7. Бак М. Поняття модернізації та інноваційного розвитку в структурі сучасного наукового дискурсу / М. Бак // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип. № 73. – С. 175-185.

8. Бак М. Потреба модернізації та інноваційного розвитку – виклик новітньої епохи / М. Бак // Гілея: наук. вісник : зб. наук. праць / Гол. редактор В. М. Вашкевич – К. : Вид-во «Гілея», 2014. – Вип. 83. – С. 222-227.

9. Бак М. Інформатизація освіти як предмет філософсько-педагогічного дискурсу / М. Бак // Гілея: наук. вісник : зб. наук. праць / Гол. редактор В. М. Вашкевич – К. : Вид-во «Гілея», 2014. – Вип. 89 (№ 10). – С. 347-350.

10. Бак М. Держава й інститути громадянського суспільства як суб'єкти модернізації та інноваційного розвитку / М. Бак // Вісник Інституту

розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. – Вип. 32. – С. 9-14.

11. Бак М. Особливості функціонування інформації у просторі освіти / М. Бак // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. – Вип. 33. – С. 62-68.

12. Бак М. Необхідність нової стратегії розвитку і формування готовності особистості до сприйняття сучасних інформаційних процесів / М. Бак // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. – Випуск 34. – С. 5-9.

13. Бак М. Модернізація освіти як потреба і реальний процес / М. Бак // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. – Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К., 2014. – Випуск 32 (45). – С. 234-239.

14. Бак М. Мультимедіа в освітньому просторі сучасної Польщі / М. Бак // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2015. – № 1. – С. 71-74.

15. Бак М. Основні технології мультимедійної освіти / М. Бак // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2015. – № 2. – С. 49-57.

16. Бак М. Мультимедійні засоби навчання: можливості й реалії впровадження / М. Бак // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2015. – Випуск 37. – С. 5-10.

17. Бак Мирослав. Програмне забезпечення і програмне середовище закладу освіти / М. Бак // Політологічний вісник: збірник наукових праць. – К., 2015. – Випуск 78. – С. 144-153.

Статті в іноземних наукових виданнях та виданнях України що включені до міжнародних наукометричних баз

18. Mirosław Bąk. Wyzwania społeczeństwa wiedzy w świetle bieżących kryteriów oceny pracy nauczycieli // Edukacja ustawiczna dorosłych. – 2014. – № 4 (87). – S. 453-463.

19. Mirosław Bąk. Główne kontrowersje procesu modernizacji systemu szkolnictwa wyższego na Ukrainie w aspekcie globalizacji // Chemistry-Didactics. Ecolody-Metrology. – Opole, 2014. – Vol.19, No. 1-2. – S. 59-69.

20. Бак М. Мультимедіа в освітньому просторі сучасної Польщі/ М. Бак // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць/ Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея». – К., 2015. – Вип. 96. – С. 363-365.

21. Bąk Mirosław. Wyzwania społeczeństwa wiedzy w świetle bieżących kryteriów oceny pracy nauczycieli/ М. Бак // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея». – К., 2015. – Вип. 100. – С. 212-217.

Інші публікації за темою дисертаційного дослідження

22. Mirosław Bąk. Информатизация как основа модернизации образования в свете глобализационных изменений // Dylematy edukacyjne w globalizowanym społeczeństwie: [monografia] / Pod redakcją Andrzeja Gawdzika. – Opole, 2015. – С. 51-62.
23. Mirosław Bąk. Nauczanie na odległość w perspektywie modernizacji oświaty Polski i Ukrainy / Inżynieria procesowa w ochronie środowiska / pod redakcją Andrzeja Gawdzika. – Opole, 2013. – S. 11-20.
24. Mirosław Bąk. Informatyzacja nauczania jako podstawa modernizacji systemu edukacji na Ukrainie / Wybrane Zagadnienia Szeroko Pojętej Inżynierii Procesowej / pod redakcją Andrzeja Gawdzika. – Opole, 2014. – S. 5-17.
25. Mirosław Bąk. Zasady i metody tworzenia interakcyjnych programów dydaktycznych / Informatyczne przygotowanie nauczycieli / pod redakcją Barbary Kędzierskiej i Jacka Migdałka. – Kraków, 2001. – S. 207-214.
26. Mirosław Bąk, Andrzej Gawdzik. Edukacja Informatyczna w zakresie Technologii Informacyjnej / Programy Studiów Podyplomowych dla nauczycieli z zakresu nauczania drugiego przedmiotu / pod redakcją dr Marii Śmigielskiej. – Nr umowy: WZP.322-IW-17H/2007.
27. Mirosław Bąk, Andrzej Gawdzik. Technika / Programy Studiów Podyplomowych dla nauczycieli z zakresu nauczania drugiego przedmiotu / pod redakcją dr Marii Śmigielskiej. – Nr umowy: WZP.322-IW-17H/2007.

АНОТАЦІЇ

Бак М. Г. «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно - польські студії: компаративний аналіз)». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено філософському аналізу **інформатизації освіти** як закономірності її модернізації в період глобалізації та інформаційної революції, що належить до першочергових завдань сучасної філософії освіти. В роботі системно проаналізовано процес інформатизації в контексті модернізації освіти, виявлено чинники, що його обумовлюють, та доведено закономірність цього процесу. Вивчено та узагальнено українсько-польський досвід вирішення проблеми інформатизації в освіті. Визначено сутність «інформаційного простору освіти», проаналізовано його основні характеристики та особливості функціонування та розвитку. Досліджено мультимедійні можливості освіти, введено та визначено поняття «мультимедійний комплекс освіти», або ж «мультимедійна система освіти», до якого входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, зображення, анімаційні

картинки, аудіокоментарі, цифрове відео та ін.; а також розкрито основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України. Проаналізовано особливості дистанційного навчання як головної можливості реалізації процесу інформатизації освіти, а також спеціалізовані засоби дистанційного навчання (рівень їх розгортання в Україні і Польщі порівняно з провідними інформаційно-розгорнутими країнами світу, наприклад, з Японією і США). У дисертації також звертається увага на необхідність організації психологічної підготовки суб'єктів навчально-виховного процесу для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти та визначаються параметри правового супроводу інформатизації освіти.

Ключові слова: інформатизація, модернізація, глобалізація, інформатизація освіти, інформаційний простір освіти, мультимедійна освіта, дистанційна освіта, інформаційні технології в освіті.

Бак М. Г. «Информатизация как закономерность модернизации образования в эпоху глобализации (украино - польские студии: компаративный анализ)». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования / Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена философскому анализу информатизации образования как закономерности ее модернизации в период глобализации и информационной революции и относится к первоочередным задачам современной философии образования. В работе системно проанализирован процесс информатизации в контексте модернизации образования, выявлены факторы, его обуславливающие, и доказана закономерность этого процесса. Изучен и обобщен украино-польский опыт решения проблемы информатизации в образовании. Обоснованы функции образовательной деятельности Украины и Польши, на основе развития единого информационного пространства, интеграции системы образования Украины в мировое образовательно-информационное пространство с учетом глобальных интеграционных тенденций и национальных особенностей, которые заключаются в воспроизведении интеллектуального потенциала общества, профессионально-экономической, социальной, социально-политической, функции трансляции культуры, отражает, с одной стороны, роль образования в формировании личности, ее всестороннего развития, с другой стороны, обнаруживает взаимосвязь образования с различными сферами жизнедеятельности (экономической, политической, культурной) и обществом в целом. Определена сущность «информационного пространства образования», проанализированы его основные характеристики и особенности функционирования и развития. Исследованы мультимедийные возможности образования, введено и определено понятие «мультимедийный комплекс образования», или «мультимедийная система образования», в который входят материальные средства информатизации (компьютеры, мультимедийные доски и т.д.), а также тексты, изображения, анимационные

картинки, аудиокомментарии, цифровое видео и др.; а также раскрыты основные противоречия развития единого информационного пространства образования Украины. Проанализированы особенности дистанционного обучения как главной возможности реализации процесса информатизации образования, а также специализированные средства дистанционного обучения (уровень их развертывания в Украине и Польше по сравнению с ведущими информационно-развернутыми странами мира, например, с Японией и США). Исследован механизм экономики информатизации образования, который должен приобретать стратегически целенаправленный характер, иметь четко очерченную цель, предусматривать приоритетные направления финансирования, соответствующие инструменты влияния на деятельность образовательных учреждений в целом и вузов, в частности, с целью достижения поставленных целей, а также законодательное подтверждение приоритетности государственного финансирования экономики информатизации образования в качестве основного источника с целью сохранения доступности образования и обеспечения государственной политики в сфере образования в соответствии с национальными интересами.

В диссертации также обращается внимание на необходимость организации психологической подготовки субъектов учебно-воспитательного процесса для эффективного осуществления процесса информатизации образования и определяются параметры правового сопровождения информатизации образования. Определены основные направления влияния информатизации образовательного процесса на модернизацию образования, в частности: а) обеспечение единства процессов управления образованием с помощью автоматизированных средств управления и связанных с ними комплексов с использованием технических и программных средств новых поколений; б) создание информационных систем Министерства образования и науки Украины в интересах обеспечения процессов (в том числе и интеллектуальных) образовательной деятельности; в) использование современных информационных технологий для исследований и внедрения в жизнь качественно новых средств информационных технологий и форм их применения и др. Определены место и роль украинского образования в едином образовательном пространстве объединенной Европы, которое определяется противоречивостью процесса, неоднозначностью подхода между трансформацией системы образования и университетами и студенчеством; игнорирование достижения национальной системы образования и переход на ментально неприемлемое или противоречивую технологию обучения без воспитания; расхождением между георегиональными образовательными системами, которое надо будет обязательно преодолевать на следующих этапах общемирового глобализационного процесса; отработать модели университета мирового класса, которая должна быть присуща не отдельным регионам, а третьему тысячелетию вообще и основываться на информационном единстве

современного мира на информационно-справочных, научных и учебных мегасетях образования и науки.

Ключевые слова: информатизация, модернизация, глобализация, информатизация образования, информационное пространство образования, мультимедийная образование, дистанционное образование, информационные технологии в образовании.

Myroslav Buck. Informatization as a regular consequences of the modernization of education in the era of globalization (Ukrainian - Polish studies: comparative analysis) -Manuscript.

Thesis for the Degree of Doctor of Philosophy in specialty 09.00.10 – Philosophy of Education / National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the philosophical analysis of **informatization of education** as the consistent pattern of its modernization at the period of globalization and the information revolution; it refers to the priorities of the modern philosophy of education. The dissertation systematically analyzes the informatization process in the context of the modernization of education, the factors that cause it are revealed and regularity of the process is proved. Ukrainian-Polish experience in solving the problem of informatization of education is studied and generalized. The essence of " information space of education " is determined and its main characteristics and features of functioning and development are analyzed. Multimedia opportunities of education are investigated, the concept of "multimedia education complex" or "multimedia education system" is introduced and defined, which includes informational material resources (computers, multimedia boards, etc.), as well as texts, images, animated pictures, audio comments, digital video, etc .; and also, contradictions of a unified information space of education in Ukraine are revealed. The features of distance learning as the main possibility of realization the process of informatization of education as well as specialized tools for remote training (the level of their deployment in Ukraine and Poland in comparison with the leading information-deployed countries, such as Japan and the USA). The thesis also draws attention to the need of psychological training of the educational process subjects for the effective implementation the process of informatization of education; and the parameters of legal support of informatization of education are defined.

Keywords: informatization, modernization, globalization, informatization of education, information space of education, multimedia education, distance education, information technologies in education.